

NABUCCO

PROF. DR. DOĞAN AYDAL

NABUCCO'NUN

ARKA YÜZÜ

Nabucco hattı yüzyılın projesi değildir. Hatta farklı karanlık odalarda kotarılmış Türkiye'yi, Orta Doğu eksenine mâhkum edecek bir projedir. Önümüze konulan ise boru hattı yapımı esnasında müteahhitlerimiz alacağı bir kaç ihaledir. Kaldı ki; Nabucco hattının ve verilecek

müteahhitlik projelerin yönetimi de Avusturya OMV şirketinde olacağından, bize verilenler beklentilerimizin çok altında olabilir. Türkiye içinden geçecek 2000 km boyunca tahsis edilen, ekilip dikilmeyen, binlerce km2 arazinin bedavadan bekçiliği de bu işin tuzu biberi olacaktır.

Hükümetimiz 13 Temmuz 2009 tarihinde Nabucco projesini imzalamış ve bu antlaşma birçok basın yayın organı tarafından "yüzyılımızın en önemli projesi" olarak takdim edilmişti. Peki gerçek nedir? Gerçeği derinlemesine incelemeyen önce Nabucco boru hattının kapasitesinin ne olduğunu tam olarak ortaya koymalıyız ki; gerçeğin hiç de takdim edildiği gibi olmadığı daha yazımızın başında rahatça anlaşılabilir.

Nabucco projesi bitmiş olsa ve tam kapasitesi olan 31 milyar metreküp yıl gaz temin etse bile, temin edilen bu gaz miktarı Avrupa'nın yıllık ihtiyacının ancak % 5 kadarı olacak. Kaldı ki; Nabucco projesinin bütün

işlemler bitirilebilse ve gaz verilebilse bile 2020 yılına kadar 4.5 milyar m3 ile 13 milyar m3 arasında değişecektir ki; bu miktar Avrupa'nın gaz ihtiyacının % 1-2'sini ancak karşılayabilecek. Nabucco projesinin temel hedeflerinden birinin Rusya'nın gaz satışı üzerindeki hegemonyasının azaltılması olacağı söylenmiştir. Bu söylem birçok bakımdan gerçekten uzaktır. Kaldı ki biraz sonra anlatacağım bağlantı ve olaylardan sonra Rusya'nın hegemonyasının kırılmadığı da, aksine daha da güçlendirildiği ortaya çıkacak.

Şimdi derseniz Nabucco projesi hakkında temel bilgilere sahip olmayan okuyucuları da düşünerek Nabucco projesinin ne olduğunu kısaca

anlatalım. Ülkemiz doğalgaz deposu Asya ile Avrupa ülkelerini en kısa yoldan ulaştıracak en kısa köprüdür. Nabucco Boru hattı bitirebilse gaz, Azerbaycan üzerinden Gürcistan'a gidecek, oradan Türkiye'ye girip, Erzurum, Ankara üzerinden geçip, Trakya üzerinden Avrupa'ya ulaşacak. Özetle önemli bölümü Hazar kaynaklı gazı, Trakya'dan başlayıp, Bulgaristan, Romanya, Macaristan üzerinden Avusturya'ya ulaştıran projenin adıdır Nabucco Boru Hattı Projesi... Bu projenin 2010 yılında başlayıp 2013 yılında bitirilmesi planlanıyor. Başta BOTAS (Türkiye) olmak üzere OMV (Avusturya), MOL (Macaristan), Transgaz (Romanya) Bulgargaz (Bulgaristan), RWE (Al-

NABUCCO İÇİN İMZALAR ATILDI AMA!..

NABUCCO Doğalgaz Boru Hattı Projesi hükümetlerarası anlaşması, zirve toplantısı ve imza töreni İstanbul'da yapıldı. Bu projenin 2010 yılında başlayıp 2013 yılında bitirilmesi planlanıyor.

many) şirketlerinin % 16.67 hisse ile ortak oldukları bu proje, Avrupa Birliği'nden önemli bir destek de almakta. Bu ortaklardan Almanya hariç diğerleri, 28 Haziran 2005 tarihinde antlaşmayı imzaladı, Almanya'da Şubat 2008'de bu ortaklığa katıldı.

Bilindiği gibi Erzurum şehrimize iki ayrı kanattan boru hattı gelmekte. Bunlardan bir tanesi geçmişte adını çok duyduğumuz BTC (Bakü-Tiflis-Ceyhan) hattı. Bu boru hattı petrol boru hattı olup, hemen yanına gaz hattı konulma imkanı da vardı. Bu borunun hemen yanına Güney Kafkasya (BAKÜ-TIFLİS-ERZURUM) boru hattı döşendi ve bu hat 15 Aralık 2006 tarihinde işleme açıldı. Diğeri ise, İran Tebriz üzerinden gelip Erzurum'a ulaşan hattır.

Nabucco projesinin bizim açımızdan en olumsuz yönlerinden biri de Güney Kafkasya boru hattının Nabucco'ya tahsis edilecek olmasıdır.

Güney Kafkasya'da yeni bir boru hattı inşa edilmeyecekse ve ülkemize gaz temin eden ve başlangıç kapasitesi 6.6 milyar m3 olan ve ka-

Nabucco projesinin bizim açımızdan en olumsuz yönlerinden biri Güney Kafkasya boru hattının Nabucco'ya tahsis edilecek olmasıdır.

CEVABI VERİLMEYEN SORULAR

Bir başka bilinmeyen husus da, bu hat Nabucco'ya bağlandıktan sonra Gürcistan'a daha önceki antlaşmalar ile verilen %5'lik payın ne olacağıdır. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere bir başka problem de boru kapasiteleri arasında farktır. Güney Kafkasya'dan, Türkiye'ye doğru gelen hat 42 inç (1,070 mm) çaplı ve maksimum 20 milyar metreküp kapasiteli iken Nabucco hattı (Avusturya Baumgarten-Erzurum) 56 inç kalınlığında (1,420 mm) ve 31 milyar metreküp kapasitelidir. Bunun bir diğer anlamı Azerbaycan ve Türkmenistan kaynakları temin edilse bile 11 milyar metreküplük başka kaynaklar bulunması mecburiyetidir. Zira Azerbaycan ve Türkmenistan kaynakları tek başlarına bu ihtiyacı karşılayamamakta. Eğer herşey yolunda gitse Azerbaycan'ın Şah Deniz sahasında 2013 yılında üretebileceğini düşündüğü yıllık 8 milyar metreküplük bir kapasite mevcuttur. On milyar/yıl kapasiteli kaynağın ise Türkmenistan olacağı söylenmekle beraber Türkmenbaşı şehrinde Bakü istikametine yapılmış bir boru hattı maalesef yoktur. Olmaması için de İran ve Rusya vargüçleri ile çalışmaktalar. Rusya, Hazar Denizi'nin tabanından boru hattının yapımını güçleştirmek için 12 Mayıs 2007 yılında Kazakistan ve Türkmenistan ile gaz antlaşması yapmıştır. Bu antlaşmaya göre her iki ülke ürettikleri gazı Orta Asya Merkez gaz boru hattına (Central Asia-Center gas pipeline system) vereceklerdir. Hazar Denizi'nde boru hattının yapımını engellemek için İran'da elinden geleni yapmakta. İran Dışiş-

leri Bakan Yardımcısı Mehdi Safari, 4 Eylül 2008 tarihinde boru hatlarının yapılmasının Çevre kirliliğine yol açacağı tezini savunarak, boru hattının yapımına müsaade etmeyeceklerini duyurmuştu. Bunların bir diğer anlamı da Türkmenistan'dan geleceği düşünülen 10 milyar metreküplük gazın da şimdilik hayal olduğudur.

Bir başka bilinmeyen problem de, Hazar deniz yatağında bulunan gazların hangi ülkeye ait olacağı sorusudur. Bu problem de henüz çözülmüş değildir. Hazar denizi ile ilk antlaşmanın Kızıl devrimin hemen sonrasında, 1921 yılında ve 1940 yılında SSCB ile Persia (şimdiki İran) arasında gerçekleştiğini görüyoruz. Bu anlaşmalara göre Hazar denizi iki ülke tarafından bölünmüş ve sonrasında iki taraf arasında, küçük pürüzler dışında herhangi bir ihlal olmadan, 1991 yılına kadar da uygulanmıştır. Ancak SSCB'nin meşhur "Glasnost ve Prestroyka" sonrasında dağılacığı kimsenin aklına bile gelmemiştir. Olmaz denen olay 1991'de gerçekleşince, Orta Asya'daki Cumhuriyetler SSCB'den ayrılarak bağımsız cumhuriyet olmuşlardır. Bizim konumuzla ilgili olan tarafı ise, bu ayrılan cumhuriyetlerden Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan'ın da Hazar Denizine komşu olmasıdır. Bu ülkeler, SSCB ve Persia (İran) arasında 1921'de ve 1940'da imzalanan anlaşmalarda imzaları bulunmadığını ve dolayısıyla tanımayacaklarını beyan etmişlerdir. Buna karşılık İran, Hazar denizi ortalarında, Azerbaycan tarafından petrol ve doğalgaz aramak için başlatılan sondaj çalışmalarını durdurmak için bölgeye savaş gemi ve jetlerini gönderince, araştırma

çalışmaları şimdilik durdurulmuştur.

Durdurulmuştur durdurulmasına ama kazan da, yavaş yavaş kaynamaya başlamıştır artık! Mademki kazan'ın altındaki ateş yakılmıştır, her ülkenin bu ateşe bir iki odun atması da normal karşılanmalıdır. Her ülke kendi işlerine yarayabileceğini ümit ettikleri uluslararası anlaşmaları aramaya başlar. Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'ın da bu yola başvurması normaldir. Böyle durumlarda araştırılacak ilk yer, ilk arşiv, Birleşmiş Milletler(BM) kütüphane ve arşivleridir. Birleşmiş Milletler tarafından yapılmış, Deniz ve Göller ile ilgili bütün anlaşmalar hemen kontrol edilmiş ve işe yarayabilecek antlaşma da bulunmuştur; BM, denizler ve göller sözleşmesi. Anlaşma dikkatlice incelenmiş ve 1982'de Birleşmiş Milletler tarafından denizler ile ilgili yapılan anlaşmaya dayanılarak hak iddia edilmiştir. Bu anlaşma gayet basittir; Deniz olarak kabul edilen alan, o denize kıyısı bulunan bütün ülkeler tarafından kıyıların büyüklüğü esas alınarak paylaşılacaktır. Tartışmalı alan göl olarak kabul edilirse, her ülkeye kıyılarından itibaren belli bir özel kullanım alanı verilecek (12 mil ?- hala tartışılmaktadır) ve bu alan dışında kalan kısımlar ortak alan hükmünde kabul edilecek ve o denize kıyısı bulunan her ülke tarafından paylaşıldıktan sonra kullanılabilir, araştırılacaktır. İyi de, Hazar, deniz midir, yoksa göl müdür? Özellikle İran ve Rusya, diğer üç ülkenin aksine, Hazar'ın deniz değil, göl olduğunu iddia etmektedirler. İran ve Rusya'ya rağmen Hazar tabanından boru hattının geçirilmesi mevcut siyasi konjunktürde oldukça zor gözükmektedir. Bu durumda Azerbaycan'ın 8 milyar m3'lük kısmı temin edilebilse bile, geriye kalan 23 milyar metreküp'ün başka kaynaklardan sağlanması gerekmektedir. ABD'nin malum sebepler ile İran doğalgaz kaynaklarının bu hatta bağlanmasına müsaade etmeyeceği bilindiğinden geriye kalan kaynakların ne olacağı kimse tarafından tam telaffuz edilmemektedir. Ancak şimdilik konuşulan kaynaklar Irak ve Mısır kaynaklarıdır.

Mesut Yılmaz'ın anlaşılamayan doğalgaz anlaşması

Ortalıkta ihtiyaç fazlası doğalgaz antlaşması varken, Yılmaz hükümetinin, 31 Mart 2001'de Mısır ile yaptığı doğalgaz antlaşmasının sebebi uzun süre merak konusu oldu.

İşte başka başka problemler de bu kaynaklar sebebiyle ülkemizin başına bela olmak üzeredir. Şimdi isterseniz bu kaynakları ve gerçekleşebilirse bu kaynakların başımıza açacağı muhtemel problemlere bakalım.

Telaffuz edilen kaynaklardan biri Irak'ın kuzeyinden temin edilecek gaz olarak ifade edilmektedir. Bilindiği üzere Irak'ın yasal statüsü bugün bile tartışmalı durumdadır. Irak'ın kuzeyinde bulunan Khor Mor ve Chemchemal gaz bölgelerindeki gazların boru hatları ile Diyarbakır –Bismil ilçesine getirilmesi ve buradan Nabucco hattına verilmesi planlanmıştır. Bir diğer gaz gelişi de Irak'ın

Ekas bölgesinden Arap gaz hattına verilip Suriye üzerinden Türkiye'ye verilecektir. Bunlar iyi güzel de, bütün bunlar yapılırca Türkiye Irak'ın kuzeyindeki oluşumu gayri resmi de olsa tanımış olmayacaktır? Türkiye'nin bu yeni oluşum üzerindeki etkisi Avrupa gaz güvenliği bahane edilerek daha da azalmayacak mıdır? Macaristan'ın MOL şirketi Nisan 2008'de Bu bölgede ruhsat sahibi olan Pearl Petroleum şirketinin % 10 hissesini 350 milyon dolar vererek almıştır. Yani bundan sonra karşımıza Irak kuzeyindeki oluşum değil Avrupalı şirketler çıkacaktır.

Ortalıkta ihtiyaç fazlası doğalgaz antlaşması varken, Yılmaz hüküme-

BOTAŞ'ın değişik ülkelerle yapılan ve satın alma garantisi verilen doğalgaz sözleşme miktarlarını gösteren tablo

	RUSYA	İRAN	CEZ-NİJ TPAO-DİĞER	TÜRKMENİSTAN	AZERBAYCAN	TOPLAM
1999		3	5			13.5
2000	6+4.5	3-5	5			15.5
2001	6+4.5	5	5			25.5 ?
2002	14+	5-8	5	5		
2003	14+	10	5	7.2		
2004	14+	10	5	7.2	2	
2005	14+	10	5	8.2	3	
2006	14+	10	5	9.2	5	
2007	14+16	10	5	9.2	6.6	60.8 ?
2008	30	10	5	10.2	6.6	
2009	30	10	5	12.2	6.6	
2010	30	10	5	12.2	6.6	63.8 ?
2011	30	10	5	14.2	6.6	
2012	30	10	5	14.2	6.6	
2013	30	10	5	16+14	6.6	
2014	30	10	5	16+14	6.6	
2015	30	10	5	30	6.6	
2016	30	10	5	30	6.6	
2017	30	10	5	30	6.6	
2018	30	10	5	30	6.6	
2019	30	10	5	30	6.6	
2020	30	10	5	30	6.6	81.6

Tablo BOTAŞ'ın resmi web sitesinden alınmıştır.

tinin, 31 Mart 2001'de Mısır ile yaptığı doğalgaz antlaşmasının sebebi uzun süre merak konusu oldu (Tablo). Mısır'dan getirilecek olan gazın boru hattını döşeyecek olan EMG(Eastern Mediterranean Gas) şirketinin İsrail şirketi olmasının sırrı, Haziran 2004 yılında, Gazprom başkanı Alekseyi Miller'in, İsrail Enerji ve Alt yapı bakanı Joseph Paritzky ile görüşüp, 6 milyar m3 yıllık gaz satışı için anlaşma yapmasına kadar hiç anlaşamadı. Bu konuyu "Maden Savaşları" adlı kitabımda anlattığım için burada detaylandırmayacağım.

Mısır, Ürdün, Suriye ve Lübnan "Arap gaz Boru" hattı adı altında bir-

Mısır'dan getirilecek olan gazın boru hattını döşeyecek olan EMG'nin İsrail şirketi olduğu, Gazprom başkanı Alekseyi Miller'in, İsrail Enerji ve Alt Yapı Bakanı Joseph Paritzky ile görüşüp, 6 milyar m3 yıllık gaz satışı için anlaşmasıyla ortaya çıktı.

leşik bir boru sistemi kurmaya karar vermişler ve Eylül 2004'de bu hattın Irak gaz ağı ile birleşmesini de onaylamışlardır. Mısır El Arish-Akabe(Ürdün) hattı 2003 yılında bitirildi. Akabe-El Rihab(Ürdün) hattı 2005 yılında bitirildi. Suriye Deir Ali-El

Rayan üzerinden Humus şehrine kadar olan hat ise Şubat 2008'de bitirildi. Bu arada El Arish'den İsrail'in Askelon şehrine deniz altından da bir boru döşendi. Bu arada dikkatlerimizden kaçsa da 4 Ocak 2008'de Halep-Kilis boru hattının ihalesi ya-

Putin, Ağustos ayında Türkiye'ye boşu boşuna gelmeyecektir. Boru hatlarına döşenecek fiberoptik sistemler ve röle istasyonları ile yapılan casusluk çalışmalarını "Enerji Kan Kokuyor" kitabımda detaylı olarak anlattım. Buna bir de Nabucco hattı eklenmiş olacak.

Putin enerji kartını oynuyor

Rusya, petrolünü ve doğalgazını, kendi kontrolünde pazara sürmek, bu enerji kartının verdiği ekonomik ve siyasi gücü sonuna kadar kullanmak istiyor.

Dünyanın en fazla gaz rezervine (47.65 Trilyon metreküp) sahip ülkesi olan Rusya'nın durumu ise ayrıca ve dikkatle incelenmelidir. Rusya, kendi petrolünü, doğalgazını, kendi kontrolünde pazara sürmek istemektedir. Bu enerji kartının kendine verdiği ekonomik ve siyasi gücü sonuna kadar kullanabilmek için, bugün de, gelecekte de, elinden gelen her şeyi yapacağına da benzemektedir.

Rusya'nın Asya kaynaklı doğalgaz ve petrol sevki için alternatif güzergahları da üç ayrı hat olarak hazırdır. Bunlardan ilki, Kazakistan'daki Tengiz yataklarından, Atyrau, Astrakanskaya, Komsomolskaya, Kropots-

kinskaya üzerinden Karadeniz kıyısındaki Novorossiysk limanı güzergahıdır. İkinci alternatif hat Azerbaycan'daki Bakü yataklarından Grozni (Çeçenistan), Tilhoretz üzerinden Novorossiysk limanı güzergahıdır. Üçüncü hat ise, Bakü yatakları petrolerini Gürcistan üzerinden geçirecek Gürcistan'daki Supsa limanına ulaştıran hattır. Hala Gürcistan niye karıştı diye düşünüyor musunuz? Rusya karşı kartını oynamış ve Nabucco hattının geçeceği güzergahı arasına sokmuştur. Bu arada gürlüğe giden, ölen, yaralanan ve göçmek zorunda kalan Gürcüler, Abhazlar, Acarlar ve Güney Osetyalılar bu dev-

ler savaşının zavallı figüranlarıdır. Filler savaşmakta, çimler ezilmektedir. Boru hatlarının ve petrol vanalarının bulunduğu Çeçenistan'ın başkenti Grozni'yi öğrendikten sonra, hala Çeçenistan'da çok yakın bir geçmişte bu kadar kan neden döküldü diye düşünüyor musunuz? Karadeniz limanı olan Novorossiysk'e bu kadar petrol ve doğalgaz gelirken, meşhur "Mavi akım projesi" bu kadar kolay nasıl gerçekleşti diye hala düşünüyor musunuz?

Rusya açısından bir başka önemli husus ise Nabucco hattını, Batık denizinde 1997 yılından beri yapmaya çalıştığı ve St Petersburg-Almanya Nord Stream gaz boru hattına rakip görmesidir. Bu hattın yapımı aşamasında bir çok problem ile uğraşan Rusya bir de Nabucco'dan kaynaklanabilecek problem istememektedir. Rusya her platformda Mavi Akım'da ve Novorossiysk-Samsun-Ankara hattı ile Nabucco'ya bağlanmasının daha ekonomik ve gerçekçi olacağı tezini savunmakta. Bir başka deyişle Putin, Ağustos ayında Türkiye'ye boşu boşuna gelmeyecektir. Boru hatlarına döşenecek fiberoptik sistemler ve röle istasyonları ile yapılan casusluk çalışmalarını "Enerji Kan Kokuyor" kitabımda detaylı olarak anlattım. Buna bir de Nabucco hattı eklenmiş olacak.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse Nabucco hattı yüzyılın projesi değildir. Hatta farklı karanlık odalarda kotarılmış Türkiye'yi, Orta Doğu eksenine mâhkum edecek bir projedir. Önümüze konulan ise boru hattı yapımı esnasında müteahhitlerimiz alacağı bir kaç ihaledir. Kaldı ki; Nabucco hattının ve verilecek müteahhitlik projelerin yönetimi de Avusturya OMV şirketinde olduğundan, bize verilenler beklentilerimizin çok altında olabilir. Türkiye içinden geçecek 2000 km boyunca tahsis edilen, ekilip dikilmeyen, binlerce km2 arazinin bedavadan bekliliği de bu işin tuzu biberi olacak. Ortak olunan ülkelerin Avrupa'nın güçlü ülkeleri olmaması sebebiyle AB macerasında bu ortaklardan himmet beklemek de abesle işigal olacak. İdarecilerimizin bu yazılanları ön yargısız değerlendirmesi en büyük dileğim. **E**

Rusya'nın Asya kaynaklı doğalgaz ve petrol sevki hatları

